

Tadeusz Szczerbiec

Rzecznik dyscyplinarny w adwokaturze

Palestra 35/10(406), 36-40

1991

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Rzecznik dyscyplinarny w adwokaturze

Samorząd zawodowy adwokatury wyłonił się w procesie rozwojowym społeczeństwa jako wyraz świadomości o potrzebie wyodrębnionej regulacji prawnej zawodu adwokackiego ze względu na specyficzną treść stosunków, jakie powstają w granicach działania adwokatury określonego w art. 1 ust. 1 prawa o adwokaturze z dnia 26 maja 1982 r. (Dz.U. Nr 16, poz. 124). W myśl tego przepisu jest ona powołana „do udzielania pomocy prawnej, współdziałania w ochronie praw i wolności obywatelskich oraz w kształtowaniu i stosowaniu prawa”.

W ramach samorządu zawodowego adwokatury działa rzecznik dyscyplinarny na szczeblu okręgowej rady adwokackiej oraz rzecznik dyscyplinarny na szczeblu najwyższym - Naczelnej Rady Adwokackiej. Rzecznik powoływany jest spośród członków okręgowej rady adwokackiej (art. 43 ust. 1 prawa o adwokaturze), a rzecznik Naczelnej Rady Adwokackiej - spośród jej członków (art. 59 ust. 1 i 2 prawa o adwokaturze), odpowiednio - w tym samym trybie - wybiera się zastępców rzecznika dyscyplinarnego spośród adwokatów.

Punktem wyjścia działania rzecznika dyscyplinarnego jest art. 80 prawa o adwokaturze. Ustala on, że „adwokaci i aplikanci adwokacy podlegają odpowiedzialności dyscyplinarnej za postępowanie sprzeczne z prawem, z zasadami etyki lub godności zawodu bądź za naruszenie swych obowiązków zawodowych”. Przepis ten, wspólnie z przepisami Zbioru zasad etyki adwokackiej i godności za-

wodu jako prawa materialnego, należy do podstawowej formuły zarzutu przedstawianego obwinionemu w postępowaniu dyscyplinarnym. Zbiór zasad etyki adwokackiej i godności zawodu jest prawem ściśle wewnętrznym adwokatury i w swej obecnej wersji został uchwalony przez Naczelną Radę Adwokacką w dniu 28 października 1987 r. (z mocą obowiązującą od dnia 1 stycznia 1988 r.).

Samo postępowanie dyscyplinarne toczy się według przepisów rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 19 listopada 1983 r. w sprawie postępowania dyscyplinarnego przeciwko adwokatom i aplikantom adwokackim (Dz.U. Nr 68, poz. 307). Rozporządzenie to upoważnia (§1 ust. 2) do posługiwania się przepisami kodeksu postępowania karnego „w zakresie nie uregulowanym przepisami wymienionymi w ust. 1”, tzn. przepisami prawa o adwokaturze i omawianego rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości. Poza tym wymienić tu jeszcze należy uchwalony regulamin pracy rzeczników dyscyplinarnych uchwalony przez Naczelną Radę Adwokacką w dniu 28 lutego 1988 r. (por.: wkładka do numeru 1 "Palestry" z 1989 r., poz. 15). Regulamin ten odznacza się przejrzystością układu, dzięki czemu łatwy jest w posługiwaniu się nim w pracy rzecznika dyscyplinarnego.

Między rzecznikiem okręgowej rady adwokackiej a rzecznikiem Naczelnej Rady Adwokackiej istnieje różnica w zakresie kompetencji, mianowicie w zależności od tego, jak jest usytuowany adwo-

kat w strukturach organizacyjnych i jaką pełni funkcję. Tak więc rzecznik dyscyplinarny okręgowej rady adwokackiej prowadzi dochodzenia w sprawach o popełnienie przewinienia dyscyplinarnego przez członka organów zespołu adwokackiego, natomiast rzecznik Naczelnej Rady Adwokackiej czyni to w sprawach dotyczących członków organu adwokatury innego niż organ zespołu adwokackiego, a więc w stosunku do członków: okręgowej rady adwokackiej, komisji rewizyjnej ORA, sądu Dyscyplinarnego ORA, Naczelnej Rady Adwokackiej, Wyższego Sądu Dyscyplinarnego i Komisji Rewizyjnej Naczelnej Rady Adwokackiej (§17 ust. 2 rozp. Min. Sprawiedliwości i §20 regulaminu pracy rzeczników dyscyplinarnych uchwalony przez NRA w dniu 28 lutego 1988 r.).

Funkcja rzecznika dyscyplinarnego w adwokaturze przypomina funkcję organu oskarżyciela publicznego (prokuratora) w postępowaniu przygotowawczym oraz w postępowaniu przed sądem powszechnym (*si parva magnis componere licet*). Jest to podobieństwo tylko spektakularne, albowiem w istocie i waga spraw prokuratorskich, i zakres jego działania daleko wybiegają poza granice tego, co należy do kompetencji rzecznika dyscyplinarnego.

Do zakresu działania rzecznika dyscyplinarnego należy prowadzenie dochodzeń dyscyplinarnych, przy czym podstawą do wszczęcia dochodzenia przeciwko adwokatowi w konkretnej sprawie jest uchwała rady adwokackiej, polecenie Ministra Sprawiedliwości lub zawiadomienie o popełnieniu przewinienia dyscyplinarnego (§15 rozp. Min. Sprawiedliwości, art. 83 ust. 1 i §10 regulaminu pracy rzeczników dyscypl. NRA).

Rzecznik dyscyplinarny, powziąwszy wiadomość o istnieniu przewinienia dyscyplinarnego, może:

1) wszczęć i prowadzić dochodzenie dyscyplinarne,

2) odmówić wszczęcia dochodzenia lub wszczęte umorzyć

3) przekazać sprawę według właściwości, zawiadamiając o tym informatora (autora) oraz adwokata (aplikanta adv.), którego sprawa dotyczy (§17 ust. 1 cyt. rozp. Min. Sprawiedliwości i §12 ust. 1 regulaminu pracy rzeczników dyscyplinarnych NRA).

Decyzję w zakresie wyżej wymienionym podejmuje rzecznik dyscyplinarny po ewentualnym przeprowadzeniu postępowania wyjaśniającego wtedy, gdy zawiadomienie o zaistnieniu przewinienia dyscyplinarnego wymaga badania, jako budzącego wątpliwości.

Wszczęcie postępowania dyscyplinarnego znamionuje wydanie postanowienia i akt ten jest wyrazem przekonania, że powstały podstawy do przyjęcia faktu popełnienia przewinienia dyscyplinarnego (§16 ust. 2 i §15 reg. pracy rzeczników dyscyplinarnych NRA). O wszczęciu dochodzenia zawiadamia się Ministra Sprawiedliwości (§17, ust. 3 rozp. Min. Sprawiedliwości i §15 ust. 1 reg. pracy rzeczników dyscyplinarnych NRA).

Jeśli w toku prowadzonego dochodzenia dyscyplinarnego zostanie zebrany materiał potwierdzający istnienie przewinienia dyscyplinarnego, to rzecznik dyscyplinarny wydaje postanowienie o przedstawieniu zarzutów, z którymi zapoznaje obwinionego i umożliwia złożenie przez niego wyjaśnień bądź do protokołu, bądź na piśmie (§16 ust. 2 rozp. Min. Sprawiedliwości i §12 ust. 2 reg. pracy rzeczników dyscyplinarnych NRA). Obwiniony ma prawo zapoznać się jednocześnie z zebrany w sprawie materiałem i domagać się uzupełnienia go, a jeżeli nie wniesie on nic nowego, rzecznik dyscyplinarny wydaje następne postanowienie, mianowicie postanowienie o zamknięciu dochodzenia. Z treścią postanowienia o zamknięciu dochodzenia rzecznik zapoznaje obwinionego wprost lub doręczając mu odpis postanowienia, po czym ewentualnie przyjmuje

od niego i załącza wyjaśnienie (§22 ust. 1 rozp. Min. Spraw. i §12 ust. 2 i 3 reg. pracy rzeczników dyscypl. NRA).

Z chwilą wydania postanowienia o zamknięciu dochodzenia dyscyplinarnego kończy się praca nad zbieraniem materiału dowodowego, następuje zaś przygotowanie do sformułowania zarzutów przeciwko obwinionemu.

W ciągu czternastu dni od wydania postanowienia o zamknięciu dochodzenia musi być sporządzony akt oskarżenia i niezwłocznie wysłany potem do sądu dyscyplinarnego, o czym powiadamia się obwinionego i pokrzywdzonego (§22 ust. 3 rozp. Min. Spraw. i §29 i 30 reg. pracy rzeczników dyscypl. NRA).

Dochodzenie dyscyplinarne może trwać najwyżej trzy miesiące, a w razie szczególnych trudności może ono być przedłużone przez właściwą radę adwokacką o dalszy okres, nie więcej jednak niż trzy miesiące. Przedłużenie to następuje na pisemny wniosek prowadzącego dochodzenie zastępcy rzecznika dyscyplinarnego (§21 rozp. Min. Sprawiedliwości i §23 reg. pracy rzeczników dyscypl. NRA).

W toku prowadzonego dochodzenia dyscyplinarnego rzecznik dyscyplinarne wydaje postanowienie o umorzeniu dochodzenia, jeżeli nie dostarczyło podstaw do wniesienia aktu oskarżenia, zawiadamiając jednocześnie o tym strony (§19 ust. 2 rozp. Min. Spraw. i §22 reg. pracy rzeczników dyscypl. NRA).

Jak wynika z przepisu art. 85 prawa o adwokaturze, rzecznik dyscyplinarne może umorzyć postępowanie dyscyplinarne „w wypadkach mniejszej wagi”, co koresponduje z podobnym uprawnieniem oskarżyciela publicznego na podstawie art. 26 kodeksu karnego. Artykuł ten głosi, że „nie stanowi przestępstwa czyn, którego społeczne niebezpieczeństwo jest znikome (§1), jednakże w myśl §2 tegoż artykułu w wypadku określonym w §1 nie jest wyłączona odpowiedzialność sprawcy” przed innym organem państwowym, instytucją albo orga-

nizacją społeczną w zakresie ich właściwości”.

Umorzenie dochodzenia wszczętego na polecenie rady adwokackiej może nastąpić po uzyskaniu jej zgody.

Szczególny przypadek umorzenia, ze względu na jego skutki, ma miejsce wtedy, gdy dochodzenie dyscyplinarne toczyło się w warunkach tymczasowego zawieszenia adwokatów w czynnościach zawodowych. Gdyby bowiem tymczasowe zawieszenie okazało się bezzasadne, to wówczas przysługiwałoby adwokatowi roszczenie o utracony udział w dochodzie zespołu (art. art. 82, 84 ust. 1 i 2 prawa o adwokaturze, §56 rozp. Min. Sprawiedliwości oraz §35 i 36 reg. pracy rzeczników dyscypl. NRA).

Rzecznik dyscyplinarne może wystąpić z wnioskiem do dziekana (cw. do kierownika zespołu) o ukaranie obwinionego w formie oskarżenia, gdy nastąpiło uchybienie obowiązkom zawodowym albo zachodzi wypadek drobniejszego przewinienia. Jeżeli jednak dziekan odmówi ukarania albo w ciągu czternastu dni nie ustosunkuje się do tego wniosku, wówczas należy podjąć - w trybie zwykłym - dochodzenie dyscyplinarne.

W sprawach wszczętych na polecenie Ministra Sprawiedliwości na podstawie art. 83 ust. 1 pkt 1 prawa o adwokaturze rzecznik dyscyplinarne doręcza Ministrowi Sprawiedliwości odpisy postanowień o zamknięciu dochodzenia lub o jego umorzeniu, jak również odpis wniosku skierowanego do dziekana rady o ukaranie (§15 reg. pracy rzeczników dyscypl. NRA).

Jeżeli w toku prowadzonego dochodzenia dyscyplinarnego ujawni się nowy czyn podpadający pod ściganie dyscyplinarne, rzecznik obowiązany jest objąć go dochodzeniem, zawiadamiając o tym obwinionego. Jeżeli natomiast dopatry się on w przewinieniu dyscyplinarnym znamion przestępstwa ściganego z urzędu albo jeżeli ujawnią się one dopiero w czasie prowadzonego dochodzenia, to jest zobowiązany wówczas do przesłania

zawiadomienia o wszczęciu postępowania prokuratorowi wojewódzkiemu.

Na postanowienie rzecznika dyscyplinarnego o odmowie wszczęcia, zaniechania lub umorzenia dochodzenia przysługuje stronom odwołanie. W razie uznania odwołania za zasadne rzecznik dyscyplinarny podejmuje czynności, wydając odpowiednie postanowienie, które przesyła stronom, natomiast w wypadku przeciwnym, tj. gdy uznaje je za bezzasadne, przesyła je do sądu dyscyplinarnego i zawiadamia o tym strony.

Przed wysłaniem aktu oskarżenia wraz z aktami dochodzenia do sądu dyscyplinarnego według właściwości miejscowej rzecznik dyscyplinarny doręcza obwinionemu odpis aktu oskarżenia, natomiast rzecznik dyscyplinarny Naczelnej Rady Adwokackiej skierowuje akt oskarżenia do sądu dyscyplinarnego innej izby adwokackiej niż ta, której członkiem jest obwiniony.

Po zakończeniu postępowania przygotowawczego (dochodzenia dyscyplinarnego) i przesłaniu aktu oskarżenia wraz z aktami sprawy sądowi dyscyplinarnemu, otwiera się przed rzecznikiem dyscyplinarnym nowy etap jego czynności. Przede wszystkim więc obowiązany on jest brać udział w rozprawie sądowej. Występuje wtedy w zasadzie przed sądem zastępca rzecznika dyscyplinarnego jako ten, który przeprowadził dochodzenie, lecz ostateczna decyzja w tej kwestii należy do rzecznika dyscyplinarnego. W sprawach zaś należących do właściwości rzecznika dyscyplinarnego Naczelnej Rady Adwokackiej występuje tenże rzecznik lub wyznaczony przez niego zastępca.

W toku przewodu sądowego rzecznik dyscyplinarny spełnia zwykle obowiązki oskarżycielskie. Przede wszystkim na początku rozprawy odczytuje akt oskarżenia, stawia potem obwinionemu oraz świadkom pytania, ustosunkowuje się do wniosków obrony, a także sam zgłasza własne wnioski, a po udzieleniu mu przez sąd głosu po zamknięciu przewodu

sądowego albo popiera oskarżenie i zgłasza wniosek o ukaranie obwinionego ze wskazaniem na konkretny rodzaj (wymiar) kary, albo odstępuje od oskarżenia.

W rozprawie przed Sądem Najwyższym uczestniczy rzecznik dyscyplinarny Naczelnej Rady Adwokackiej albo delegowany przez niego rzecznik okręgowej rady adwokackiej, jeżeli złożył on odwołanie od orzeczenia sądu dyscyplinarnego, rewizja zaś złożona została na niekorzyść obwinionego.

Szczególnego podkreślenia wymaga wypadek, gdy rzecznik dyscyplinarny w toku prowadzonego dochodzenia wnosi o tymczasowe zawieszenie obwinionego w czynnościach zawodowych. Wniosek tego rodzaju, jako powodujący - w razie jego bezzasadności i umorzenia dochodzenia - skutki odszkodowawcze, powinien być zgłoszony wtedy, gdy przewinienie dyscyplinarne popełniono z niskich pobudek, a materiał obciążający jest dostateczny.

Do obowiązku rzecznika dyscyplinarnego należy ustosunkowanie się do wydanego orzeczenia przez sąd dyscyplinarny w popieranej przez niego sprawie. W zależności od złożonej przez jego zastępcę opinii w konkretnej sprawie co do potrzeby wniesienia odwołania (w ciągu 7 dni od daty ogłoszenia orzeczenia), rzecznik dyscyplinarny wnosi odwołanie lub powstrzymuje się od tego po uzyskaniu na to zgody okręgowej rady adwokackiej. Odwołanie od orzeczenia sądu dyscyplinarnego musi być wniesione w ciągu czternastu dni od daty doręczenia przez sąd orzeczenia lub postanowienia wraz z uzasadnieniem. W toku postępowania przed Wyższym Sądem Dyscyplinarnym odwołanie rzecznika dyscyplinarnego okręgowej rady adwokackiej może być cofnięte za zgodą rzecznika dyscyplinarnego Naczelnej Rady Adwokackiej.

Rzecznik dyscyplinarny działa z polecenia okręgowej rady adwokackiej lub Naczelnej Rady Adwokackiej i jest

przed nimi odpowiedzialny za właściwe wykonywanie obowiązków w zakresie czynności dyscyplinarnych. Dziekan rady adwokackiej jest uprawniony do wglądu w akta dochodzenia dyscyplinarnego w każdym jego stadium. Ponadto rzecznik Naczelnej Rady Adwokackiej pełni zwierzchnią rolę w stosunku do rzecznika okręgowej rady adwokackiej, albowiem może udzielać mu wskazówek co do wykonywanych obowiązków i czynności dyscyplinarnych, jak również żądać udostępnienia akt dochodzenia i informacji o biegu i wynikach postępowania.

Podporządkowanie rzecznika dyscyplinarnego okręgowej radzie adwokackiej lub Naczelnej Radzie Adwokackiej wyraża jego rolę i jego znaczenie jako środka wykonawczego tych organów w dziedzinie prowadzonej przez nie polityki dyscyplinarnej. Wyływa ono z treści przepisów art. 43 ust. 1 i 59 ust. 1 i 2 prawa o adwokaturze oraz z treści §5, 8 i 10 rozp. Min. Sprawiedliwości, jak również z treści §14 regulaminu w sprawie zasad funkcjonowania okręgowej rady adwokackiej, uchwalonego przez NRA w dniu 3.X.1982 r. (wkładka do nru 11-12/82 „Palestry”,

poz. 1). Niezależnie od wynikającej z wymienionych wyżej przepisów zależności, rzecznik dyscyplinarny w zakresie merytorycznym (prowadzenia dochodzenia dyscyplinarnego, swobody sięgania po materiały, ocenę i wybór dowodów, wreszcie podejmowania decyzji w sprawie odmowy ścigania, wszczęcia, zaniechania i umorzenia dochodzenia lub sporządzenia aktu oskarżenia (jest niezawisły, jako posługujący się samodzielnie kryterium logiki). Także jego postawa w toku rozprawy sądowej i wnioski oskarżycielski są wynikiem samodzielnych ocen całokształtu materiału dowodowego i jego przekonania.

W świetle powołanych wyżej i cytowanych w zasadniczych elementach aktów prawnych, które określają i regulują rolę rzecznika dyscyplinarnego w postępowaniu dyscyplinarnym, należy uznać, że stanowią one w praktyce wykonawczej sprawny i skuteczny środek zmierzający, z jednej strony do ochrony zasad etyki adwokackiej i godności zawodu, a z drugiej strony są one źródłem rzeczywistych gwarancji obrony obwinionego z zachowaniem zasad pełnej praworządności.